

Alamut (Nizari) İsmaililiği ve Anadolu'da Yaşayan Alevilikle İlişkileri-Etkileşimi*

İsmail Kaygusuz

Kısa bir giriş

Alamut Nizari Aleviliği, yani İsmaililik, Alevi-Bektaşî inancının Anadolu'da sistemleşmesi ve kurumlaşmasında fazlasıyla etkili olmuş ve birçok bakımlardan batınlık bağlamında onun uzantısıdır.

Genel anlamda Heterodoks İslam olarak tanımladığımız Aleviliğin çok önemli bir kolu olan İsmailiğin Alamut çağı Nizari İsmaililerine ilişkin yanlış, yalan ve iftira dolu hayali bilgiler yüzyıllar boyu aktarılarak, tarihsel gerçeklermişçesine sunulmuş; sözde tarih araştırmaları, romanlar, öyküler ve film senaryolarıyla bu uydurma ve tarihsel çarpıklıklar hala sürdürülmektedir.

Alamut devleti ve onun kurucusu Hasan Sabbah (1034?-1124) hakkında da akılalmaz karaçalmaları ve aşağılamaları, en ciddi yazar ve araştırmacıların

---

* Yazarın "Bremen 'Alevi Evi' Derneği"nin 8 Aralık 2006 tarihinde düzenlediği kuruluş "Yıldönümü Paneli"ndeki konuşma metni.

yazılarında görmek, günümüz tarihçilerinin kaleminden okumak insanı dehşete düşürüyor; bu denli bağınazlık olamaz diye! Bağınazlık diyoruz, çünkü Avrupa merkezci tarih anlayışı Avrupalı-Hristiyan kökenli kaynakları güvenilirlik ölçütü alırken; Ortodoks İslam (Sünni) tarihçi ve din bilginleri; çağdaş saray kronikçileri ve yönetim erkinin besleme yazar ve bilginlerinin bu yazdıklarını ana kaynak olarak kullanmaktadırlar. Türk Sünni yazar ve tarihçileri ile Avrupalı Hristiyan tarihçileriyle birleştiren işte bu bağınazlık anlayışıdır.

Büyük İsmaili *Da'isi*, döneminin bilgin ve düşünürü, eşi az bulunur örgütçü bir devlet adamı olan Hasan Sabbah'ın, İmam Cafer oğlu İsmail'in soyundan 19. İmam Nizar'ın adına ve İsmaili Aleviliği inanç öğretisini daha da geliştirerek, onun özündeki özgürlükçü, barışçıl, eşitlik ve paylaşımcılık temeli üzerinde kurduğu Alamut devleti 167 yıl sürmüştür. Pamir'den, Güneydoğu Akdeniz kıyılarına-Filistin'e kadar uzanan geniş Ortadoğu coğrafyası içinde 300'e ulaştığı bildirilen, baş *Da'ilerin* yönetiminde bulunan ortaklaşa çalışıp kazanarak, ortak kazanda aş yenilen ve özel mülkiyetin olmadığı Kale yerleşim birimleri Dar ül Hicra' lardan oluşan bir devletti. Alamut Nizari İsmaili devleti tam anlamıyla bir Sosyalistik Federe Cumhuriyeti idi. Dar ül Hicra'lar, çok iyi bir hiyerarşik yapılanma içinde örgütlenmiş, İsmaili *Dava'sını* yayan görevli *Da'iler* (çağırıcı, davet eden), *Dava'yı* açık ve gizli düşmanlara karşı savunmada canını vermekten asla çekinmeyen *Feda'iler* aracılığıyla uygulanan çok güçlü ve geniş propaganda-iletişim-savunma ağıyla Alamut'a bağlıydı.

İslam dinini ve kutsal kitabını kendi iktidar çıkarlarına uygun biçimde yorumlayarak baskıcı yönetimlerini sürdüren Sünni Bağdad Halifeleri, onların kılıcı olmayı kabul etmiş Selçuklu Sultanları ve diğer prenslere karşı ölümüne direnerek, düşünce ve inançlarını yaymak, dünyayı değiştirmek ve dünyayı gerçek adalet ve eşitlik içinde, nimetlerini hakça paylaşarak, yaşanılır kılmak savaşımı veren bir yönetim olarak dünya sahnesinde çok onurlu bir yeri vardır Alamut Nizari İsmaili Devleti ve onun kurucusu Hasan Sabbah'ın.

Yaşayan İsmaililik ve İsmaililer

9.yüzyılın ortalarında İmam Zeynel oğlu Zeyd soyundan gelenlerle birlikte, Aleviliğinin girdiği Anadolu, 12.yüzyılın başlarından itibaren, Batini inanç olarak Alamut İsmaili-Aleviliğinin yoğun biçimde etki alanında kalmıştır. Bu etki, 13.yüzyılın ortalarından sonra da (Post-Alamut dönemde) Anadolu, Azerbaycan, Gilan, Horasan İran ve Hindistan'ın köy, kasaba ve dağlarında açık-gizli, sürekli kılık değiştirerek dolaşan İsmaili İmamaları ve *Da'ilerinin* olağanüstü çabaları sonucudur. 10-11.yüzyılda Abul Vefa, 13.yy.da Şemseddin Tebrizi ve Hacı Bektaş'tan başka Alamut sonrası ikinci İsmaili İmamı Kasım Şah'ın (1310-1370) yaşamının bir bölümünü, Anadolu'da Alevi-Bektaşiler arasında geçirdiğini İsmaili kaynaklarının söylediğini zikrederim. Ayrıca Kızılbaş Safevi Devletininin oluşumunda, dönemin İsmaili İmamalarının, Kızılbaş Türkmen dedebegleri ve Şah İsmail ile kurdukları yakın siyasi ilişkiler ve savaşçı destekleriyle katkıda bulunmuş olduklarını biliyoruz.

Bu nedenlerden dolayı Alamut İsmaililiği (Nizarilik) bizi çok daha yakından ilgilendirir. Ancak Alamut İsmaililiğine adını veren Nizar'ın (Ö.1095) kardeşi Mustali billah'ı (Ö.1101) izleyen İsmaililerin kimler olduğu e tarihsel süreçlerine de kısaca değinmek gerekiyor. Arif Tamir'i dinleyelim:

“...909 tarihinde Mısır'da Fatımi devletinin kurulmasıyla, 10.yüzyıl boyunca ve 11.yüzyılın ortalarına kadar çok yoğun bir propaganda (*dava*) çalışmaları uygulandı. Daha o zaman, İsmailizm gücünü, Atlantik'ten itibaren İslam dünyasının uzak doğu sınırlarına (Transoksiyan, Bedehşan e Hindistan) kadar gösterdi; özel olarak İran'da, Hazar bölgesi eyaletlerinde, Azerbaycan, Rey, Kum, Isfahan, Fars, Huzistan, Kirman, Kurdistan, Horasan, Kuhistan, Gazne, Bedehşan e Transoksiyan'da da yürütme merkezleri kurdu. İran'da, Abu Yakub el-Sicistani (ö.331/942), Abu Hatim el-Razi (aynı tarihler), Hamid el-Din el-Kirmanî (ö. 410/1019 civarında) ve El-Muayyad Sirazi (ö. 470/1077 civarı) gibi hareketin doktrininin gerçek kurucuları olan İsmaili bilgin-filozoflarına ortaya çıkış olanağı verdi. Nasır i-Husrav (ö.1085 civarı) ve Hasan Sabbah (ö.1124) da bu gruba eklenebilir.

Mısır'da son zamanlarda İsmaililer arasında süren karışıklık ve umursamazlık, Mısır Fatımi İmamları çizgisi çöküncüye dek, Mustali'leri de yönlendirdi. El. Hakim oğlu El-Amir 542/1130'da öldürülünce, genç oğlu ve halefi El-Tayyib “sır olmak” kavramında yerini aldı. Son beş Mısır Fatımi halifesi, kendilerini İmam olarak düşünmediler ve son adalet gününde (Kıyamet'te) gelmesi beklenen İmam olan *al-Kaim* adına hutbe okundu. Son Fatımi imamı olan çocuk-İmam al-Tayyib 526/1131 yılında ortadan kayboluyor; babası da otuzunda. Oniki İmamcı Şiilerin gizli İmamı olan 12. İmamın (Mehdi) babası Hasan al-Askari ile aynı yaşta ölmüştür. Al-Amir'inkine benzemekten uzak pak, soylu ve yumuşak kişilik sahibi olduğuna inanılır Al-Tayyib'in. Bu kayboluşla, İsmailizmin Batı kolu da İmamlığın sır olması dönemine girdi.. Uygulama olarak da, Oniki İmamcı Şiilerinkiyle benzer bir inançsal durum içinde bulundu. Tıpkı bu Şiiler için, yeryüzünde görünüm alanına çıkan imamlardan onikinci gizli İmam ile tamamlandığı gibi; aynı şekilde 21.İmam olarak Al-Tayyib'in sır olmasıyla, onlara göre Muhammed peygamberden itibaren İmamların üç yedili dönüşüm tamamlanmış oluyordu. İmam'ın sır olmasının birinci sonucu, Fatımi geleneğini izleyen İsmaililerin pratikte inançsal bağlılıklarını, Nizari İsmaililerin yaptıkları gibi görünür bir İmama değil, görünmeyen İmamın temsilcisi olan *Dai al-Mutlak*'a gösteriyorlardı. ‘Batılı İsmaililer’ denilen bu kol, eski Fatımi İsmailizmi geleneğini ara vermeden ve yüzyıldan yüzyıla geliştirip yenilemeden sürdürdüler.” (Arif Tamir, *La Qasida Safiya, Texte arabe établi et annoté,ibid.*)

“Mustalilerin yönetim merkezi Yemen'e geçti ve *Dai al-Mutlak*'lar yönetiminde Yemen'de aşağı yukarı 500 yıl boyunca belli-belirsiz bir durum içinde tutundu. Ancak 17.yüzyılın başlarında ilk sömürgeciliğin oldukça genişlediği Hindistan'da tamamıyla farklı bir gidiş, bir süreç oluştu. Bu süreç İsmaili özgün topluluğu için çok önemliydi; *Da'*lerin

bazılarını Hindistan'a taşınmayı zorunlu kıldı.Orada Davudi İsmaililer adını aldılar. Yemen'dekilere ise Süleymani'ler deniliyordu.”

Bugün “İsmaililer”in Davudi Bohralar kolu Hindistan ve Kaşmir'de yaşamaktadırlar. Sayıları otuz bin kadar olduğu bilinen Bohralar, Arif Tamir'in söylediğinin tersine son yıllarda “bir gelişim ve yenilenme” süreci yaşamaktadırlar. *Progresse Davoodi Bohras* (İlerici Davudi Bohralar) adı altında reformcu bir hareket, Bohra inançsal önderi (*Dai al-Mutlak*) e onun yönetimine karşı mücadele etmektedir. 70'li yılların ortalarından beri bu mücadelenin başında Dr. Asgar Ali Engineer bulunmaktadır....

Diğer yandan büyük çoğunluğu oluşturan Alamut- Nizari İsmailileri Hindistan, Pakistan, İran, Afganistan-Pamir, Suriye ve bazı Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde cemaatler olarak yaşamaktadır. 20 milyonu aşkın olduğu söylenen bu büyük inançsal topluluğun önderi Nizar'ın soyundan gelen 49.İmam olarak tanınan Kerim Aga Han'dır. İnanç kimliklerini kabul ettirdikleri ve büyük-küçük topluluklar halinde yaşadıkları ülkeler dahil, İsmaililerin çeşitli Batı ülkelerinde Üniversiteleri, Araştırma Enstitüleri ve geniş Cemaat Örgütlenmeleri bulunmaktadır. Nizari İsmaililerin bir bayrağı ve anayasası vardır; deyim yerindeyse bu topluluk, başkanı, bayrağı, hazinesi, anayasası ve -belki meclis ve hükümet gibi kabul edilebilecek(!)- *Da'*lerden oluşturulmuş bölgesel ve üst konseyleri olan, fakat kendilerine ait vatani bulunmayan devlet örgütüne sahiptir. İmam ailesinin fertleri prens ve perenses olarak dünya medyasında sıkça geçmektedir.

Günümüz Nizari İsmaililiğinde Zahiri ve Batını İnanç Kaynaşımı

Kendilerini İsmaili Şiiler olarak tanıtan İsmaili *da'*leri ve cemaat önderleri, Kuran İslamı ile tarihsel batını felsefe ve öğretilerinin sentezi biçiminde bir yapılanmaya reforme etmiş görünüyorlar. Batını *da'*ler aracılığıyla taşınan öğretileri ve inanç kurumlarıyla Anadolu'da batını Aleviliğin kökleşmesinde büyük çapta etkili olmuş Alamut Nizari İsmaililiği, bugün Şiiliğe biraz daha yaklaşmış durumda görülmektedir. Gevşek şeriatla da olsa Şiiliğe yakınlştırılması oranında, Anadolu batını Aleviliğinden biraz daha uzağa düşmektedirler.

Şimdi günümüz İsmaili din bilgini ve önderlerinin, Kuran ayetlerinin giderek artırılan zahiri (*exégéses exotériques*) ve batını yorumlarına (*exégéses esotériques*) dayalı inançsal yapılanma içinde yenileştirilmiş gibi görülen kuramları ve tapınma kurumları ve de insanı merkez alan öğretilerilerine kısaca değineceğiz. Bu yenileştirmeci ya da geliştirmeciliğin, 1970 yılında Beyrut'ta yayınlanarak Nizar soylu İmam ailesine adanmış Lübnanlı avukat Dr. Şeyh Hodr Hamawi tarafından yazılmış *Introduction To Ismailisme (İsmaililiğe Giriş)* adlı kitapta kristalleştirildiğini görmekteyiz. Ancak Kuran'ı ve İslam dinini, Şeriat bağlamında dahi, Ortodoks İslamdan (Sünnilik ve Oniki İmamcı Şiilikten) çok farklı ve akılcı yorumladıklarını içtenlikle söyleyebiliriz.

Burada yapacağımız, kitap hakkında İsmaili Website'sine genişçe bir yazı yazarak onu tanıtan Abualy A. Aziz'e dayanarak konuyu özetlemek olacak.

Yazarın yakın dostu ve Tanzania *Dar es-Selam* (Barış evi) *Da'i*si olan Abualy, yazısının başında kitabın içindekilerinin listesinden sonra Dr. Mustafa Ghalib'in önsözünü veriyor.

Abualy, "Dinlerin Karşılaştırmalı İncelenmesi", "İslam'da Bölünmeler" ve "İsmaili Öğretisi" gibi üç ana bölüm içeren kitaptaki bütün konuları kısa olarak işleyip tanıtmışsa da, üçüncü bölümü daha uzun tutmakla kalmamış kitabın yazarının ağızından yazmayı tercih etmiştir. Biz de önce Mustapha Ghalib'in önsözünden kısa bir alıntı yapacağız. Sonra da, Abualy'nin yazısından vereceğimiz sadece üçüncü bölümüne ilişkin çeviri özetinde de aynı yöntemi kullanacağız.

Dr. Mustapha Ghalib'in İsmaililik İnanç ve Felsefesi Üzerinde kısaca şunları söylüyor:

"Çeşitli çağlarda İsmaili bilgin ve filozofları, İslam düşüncesinin gelişimi; onu daha etkin daha verimli yapmak ve tüm dünyada bilgiyi ve bilimi yaymaya daha uygun hale koymak için çok şey yaptılar. Bazı noktaları ve hedefleri paylaştıkları Caferi mezhebinin kuralları ve kökleri üzerindeki inançlarına bağlı kaldılar. İsmaililer ve Caferi Şiiilerin üzerinde biraraya geldikleri en önemli nokta İmamlık sorunu ve İmam Ali Bin Abi Talib'in soyundan gelen bir İmam'ın varlığının gerekliliğidir. Bu inanç her iki mezhebin dinsel anlayışının temeli olarak düşünülür. Her ikisi de İmamlığın (İmamat), Peygamberliğin (Nübüvvet) devamı olduğuna inanır. Fakat İsmaililikte Monotheism (Tanrısal birlik) en önemli öğedir... Tanrı kendisinden Akl-ı Kul'ü (büyük ya da tümel/sonsuz Akıl) yani birincil varlığı yarattı ve onu diğer bütün varlıkların sebebi yaptı. Sonra yaşamdaki hareket ve duyguların kaynağı olan bu ilk varlık-Büyük Akıl aracılığıyla, ondan doğacak bütün insani nitelikleri yarattı. Büyük Akıl'ı da İmam Ali temsil eder."

"İsmaili (Alevi) Öğretisi eylem (iş, amel) ve bilgi, ya da Zahir ve Batın temelleri üzerinde durur. İsmaililere göre dinin temelleri şunlardır: Dua, temizlik, oruç, hac ve velayet (velilik)tir. Velayet hepsinin en önemlisidir. Çünkü, bir mümin Tanrısını bilip, ona saygı gösteriyor, Peygamberin mesajını kabul ediyor ve dinsel görevlerini yerine getiriyor, fakat İmama itaat etmiyor ve onu inkar ediyorsa büyük günah işlemektedir, inancı tam değildir. Hac da İmamı ziyarettir."

"Batını bilgi olan gerçek ibadete gelince; bu aşağıdaki ve yukarıdaki varlıklara ilişkin derin bilgi ve doğru yorum demektir. Ayrıca, monotheism(Tanrısal birlik) ve ruhsal dünya içindeki ayırdedicilik hakkında üretilen derin bilgiler ve İsmaililerin ondan çıkarttığı gerçek Nübüvvet nitelikleri, başlıbaşına bir dinsel felsefedir: Bu evrendeki bütün varlıklar Tanrının iradesiyle ikiye bölünmüştür: Zahir ve Batın. Kuran ayetlerinin de zahiri ve batını açıklamaları vardır. Batını açıklamaları da İmamlar/Veliler, büyük *Da'*lerden başkaları bilemez. Öğretici onlardır"

"İsmaililer bazı alt bölümlere ayrıldılar. İlk dikkate değer olanı, İmam el Hakim bin Emr Allah'ın ölümünden sonra bir grup İsmaili tarafından

tanrısallıştırılmasıdır; bunlar El Hakim'in ölmediğini ve birgün dünyanın sonunu getirmek için ortaya çıkacağı ve Tanrısal adaleti sağlayacağını ileri sürüyorlardı. Bu gruba *Druziler* adı verilir kendileri Lübnan, Suriye ve Filistin'de yaşamaktadırlar. Fakat İsmaililerin büyük çoğunluğu El-Hakim'in oğlu el-Zahir'i ve İmam Mustansir Billah'a kadar onun soyundan gelenleri izlediler. Asıl burada İsmaililikte en büyük bölünme oldu; Mustaliler ve Nizariler!"

İsmaili Öğretisinde Kur'an, İmam-Veli, İnsan

Toplumun hizmetinde kutsal metin oluşturan bir inanç; özel bir felsefe ve yaşam veren; insan ile ortaya çıkan ve onu herşeyin ekseni yapan bir inanç hakkında konuşuyoruz. Bunun en güzel tanımlamalarını *İkhvan us- Safa*'dan yaptığımız şu küçük alıntıda bulacaksınız:

"Kocaman evren sizi ilgilendirirken ya da içinize koca bir evren sığarken, siz kendinizi insanın küçük bir şey olduğunu mu düşünüyorsunuz?. Kendi kapasitesi içerisinde Tanrıya benzeme girişiminde bulunan insandır; en iyi ve en mükemmelliğe erişmekle, tanrısallığın hudutlarını yakalayan da insandır. Bu inançlar, bütün dinlerin özünde bu vardır; çünkü tümünde insanın, arınmış yüce ideallere bağlı ve özgücünün izin verdiği ölçüde daha fazlaca Tanrıya benzeme, tanrısallaşma hedefi vardır."

İsmaililik öyle bir felsefi inançtır ki, Platonculuk, Aristotelesçilik, Pytagoras ve Epikurosculuk arasında birlik oluşturur. Ta başlangıçtan beri bu inanç, tek tektanrıci gerçeği arayan düşünsellik (intellectualism) idi. Bu da, Tanrının yeryüzündeki mazharı olan İmamlar tarafından yaratıklara yol gösterilerek korundu.⁷

Tanrı dostları (Veliler) için ayırdedici işaretlerden biri, onların her çağın ve her yerin kendileri için bütün koşullar altında eşit duran halktan olmalarıdır. Onlar için her gün bir Cuma ve her gün bir bayramdır ve her yer bir mescit-cami; bütün yönler Kible'dir, çünkü "hernereye dönerseniz, orada Tanrının yüzü vardır" ayetini anımsayalım. Tanrı dostlarının bütün hareket ve davranışları tapınma, sessizlikleri ise itaat oluştur.⁸

Tanrı İsmaili inancında mutlak olarak herşeyin üstünde (transcendent), çünkü eşi ve benzeri yoktur; herşeye gücü yeten (omnipotent), çünkü herşeyin yaratıcısıdır, çünkü hiçbirşey onun iradesi olmaksızın varolamaz; her yerde hazır ve nazır (omnipresent), çünkü o zamanın ve mekanın ötesindedir; onun dışında hiçbir yer ve zaman yoktur ve herşeyi bilendir (omniscient), çünkü herşeyin nedeni odur; zamanın ötesinde mevcut olduğundan dolayı onun için geçmiş, şimdiki ve gelecek zaman da yoktur.⁹

⁷ Prof Paul Cranes: *Jabir Ibn Hayyan and Ismailism*- 1930 Berlin, s. 63 -91

⁸ *İkhvan-ı Safaa*, 3rd volume, s. 397.

⁹ *Kitabul Kashf of Jaa'fa B. Mansour Atyaman*, edited by Prof Stothman, published for the Islamic Research Association Oxford Press 1952 s. 40.

Eğer Tanrıya yakıştırılmış diğer sıfatlardan herhangi birini alıp da onları dikkatle uygulamayı denediğimiz takdirde, bütün bu nitelikler (sıfatlar) için zeminin bu nesnel dünyadaki kendi deneyimimiz olduğunu keşfederiz. Bu, insanî sıfat ve nitelikleri Tanrıya atfetme durumunda, O'nun hakkındaki Sünni İslamın vahdet kavramına kesinlikle karşıt olan insan biçimli Tanrı fikri yaratma sonucu ortaya çıkacaktır. Böylece insan-tanrı ikilemi kalkacak gerçek vahdete, tanrısal birliğe ulaşılacaktır. İmamların ve velilerin durumu budur...

İmam ve Gerçekliğin Bilgisi

Evrenin yaratılışına (Cosmogony) ilişkin İsmaili kuramında, bir hiyerarşi oluşturan mantıksal bir düzen vardır. Bu hiyerarşi içinde daha evrensel ve daha mükemmel ögeler, daha az mükemmel ve daha az evrensel olanları itaat altına alır, onlara egemen olur. Burada, Tanrının birincil iradesi yani buyruğu (*amr*), onun altındaki herşeyin üstündedir, hepsine hükmeder. Kendi içinde bütün evreni ve evrensel oluşumları tutmaktadır. Akl al-Kulli de, daha az mükemmel ve *Amr*'den (Buyruk) daha az evrenseldir, böylece ona itaat eder; ancak o, kendi altındaki herşeyden daha mükemmel ve daha evrenseldir. Böylece, onların hepsinden çok üstün ve hükmedicidir, aynı olgu geri kalan herşeyin gerçeğidir...

Bu hiyerarşinin (derecelenmenin) tepesinde *Natık* (konuşan) adıyla peygamber ve ona *Samit* (konuşmayan, sessiz) adıyla eşlik eden İmam bulunur. Peygamber varolduğu sürece İmam konuşmaz, yani görevde değildir, onun için *Samit* denir. Ancak peygamberin ölümünden sonra, tanrısal gerçeği (Hakikat) halka göstermeye-açıklamaya o devam edecektir. Burada İmam Akl-al Kulli'ye eşitlenmiştir. Bunun için İmamlık, gerçeğin açıklanması için evrensel ilke olarak (as the cosmic principle) devam etmeli. İmamlar arasında fark yoktur, çünkü onlar içlerinde aynı tanrısal gerçeği ışığı/nuru bulundurlar ve çağdaşlarının anlayışına uygun olarak onu açıklığa kavuştururlar. İmam *Hakikat*'in koruyucusudur; burada o sadece, kurtuluşa ve mutluluğu elde etmeğe götüren tek yoldur. O insanın gerçek ruhsal önderidir. İmam'ın kendisi tanrısal gerçeği (*Hakikat*) halka açıklamaz. O, *Huccet*'e ve *Dai*'ye öğretir. Onlar ise dolaşarak halka va'az eder (anlatırlar). Bu şekilde ruhsal derecelenme (hierarchy) *İmam*, *Huccet*, *Dai* ve *Mustacib* tarafından izlenecektir.

İbadette Dört Aşama ve Boyutları

İslamda inanç ve tapınma törenlerinin, dinsel ögelerin hepsi araçtır ve kendikendileri içinde son bulmaz; çünkü son olan iyi ameldir (eylemdir), iyi sözdür; insan toplumunun ve o toplum içindeki bireyin gelişim ve yükselişidir. İşte bunun içindir ki bu araçlar; zamanın İmamı/Velisi tarafından insanın sona ulaşması ve gerçekleştirme olasılığı kapsamında, zaman ve yere, insanın ve toplumun gereksinimlerine göre uyum sağlatıp değiştirilebilir. "İsmaili inananları olarak yaşamamız içerisinde dört aşamada (ya da dört kapı geçerek) yolumuzu sürdürüyoruz" demektedirler:

I- Şeriat (Hukuk), II- Tarikat (yol) III-Hakikat, IV-Marifet-İrfan

I-Şeriat'taki birinci boyut *Teslim Olma(İslam)*, Kuran'nın özünün Başlangıç'ta (yani Fatiha Suresinde(Kuran 1,1-7) simgelenen İslamdır. Tanrı zamanın ve sonsuzluğun ötesindedir, yani zamandan ve mekandan münezehtir. Ancak Tanrının Merhamet ve Şefkat sıfatları zaman ve boşluk içindedir; Esirgeyici(rahman) ve Bağışlayıcılık (rahim) ise sadece maddi görünüşler için kullanımdadır. Böylece zaman ve mekanın ötesinde olan Tanrı, bu sıfatlarla zamanın ve mekanın içine getirilir.

İkinci boyut, İnanç: Kuran, “Er-Rahman (Esirgeyici) arşta taht üzerinde oturur”(Kuran 20, 5); “Biz sadece seni, alemler için er-Rahim (Bağışlayıcı) olarak gönderdik” (Kuran 21, 107); “(Ey Muhammed) de ki, eğer Rahman'ın (Esirgeyici) bir oğlu olsa, ona tapınanlar arasında birinci ben olurum” (Kuran 43, 81). İşte bu ayetler, er-Rahman'ın (Esirgeyen) İmam'a simge oluşturduğunu ve er-Rahim'in (Bağışlayıcı) ise Muhammed peygamberin tebliğine (bildirimine) simge olduğunu belirtmektedir. Bundan başka, kutsal Kuran'da, bu simgeciliğe destek oluşturan daha pekçok ayetler bulunuyor:

“İmamlarıyla birlikte bütün insanları biraraya çağırdığımız gün...” (Kuran 17, 17) Üstelik Fatiha (başlangıç, giriş) suresi, İnanç (İman) ve Teslimiyet (İslam) aşamaları arasında bir geçiş hükmüdür. Sonra açıktır ki, her Müslim (teslim olmuş, yani müslüman) mutlaka bir Mümin (inanç sahibi, inanmış) kişi değildir. Bu yüzden ancak İnanç (İman) ile Şeriattan Tarikata (Yola) geçilir; Kuran'da buyurulan “eğer onlar doğru yolda olurlarsa, ya da yolu korurlarsa onlara bol miktarda su (batını anlamda bilgi,ilim) vereceğim” (Kuran 72, 16) ayetine uyulmaktadır.Şimdi artık ikinci aşamaya, yani Tanrıya ulaşma e kurtuluşu elde etmeye götüren yolu (Tarikat) anlatmaya geçebiliriz.

II- İkinci aşama, Tarikat üç boyutludur

İtaat ya da kulluk etme boyutu : Tanrının, onun Peygamberi ve zamanın İmamının emirlerine itaat etme, Kutsal Kuran'da denildiği gibi en baş özelliştir: “Ey inanan Tanrıya, peygamberine ve aranızdaki büyük otoriteye itaat ediniz (Kuran 59, 17)” ve İmam'da açığa çıkan herşeyi (yetki ve bilgiyi) biz verdik, onu yetkili kıldık (Kuran 36, 12). Bu ayetler işte İmamlık gerçeğine yaklaştırmaktadır. Bunlar, yetki ve bilgiyle donatılmış olan zamanın İmamına itaat etmeyi buyurmaktadır.

İkincisi Tebliğ boyutudur: Bu, Kuran'ının aşağıda verdiğimiz ayetinde ifade edilmektedir:

“Ey Resulum, Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer onun vahiylerini bildirmezsen elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır...” (Kuran 5, 67)

Bu vahyin özündeki bildirim (tebliği) ile İslam tamamlandı ve olgunlaştı. ²³ Bu tebliğ, Muhammed Peygamberin 632 yılında Mekke'ye yaptığı Son Veda Haccı esnasında yerine getirildi. İşte tam bu Hac sırasında yukarıda zikredilen Kuran ayeti indirildi. Peygamber, derhal halkı Gadirhum adı verilen merkezi bir

verde topladı ve yüksekçe bir yere çıkarak Ali İbn Abi Talib'in elinden tutup yanına aldı. Şöyle söyledi:

“Ben kimlerin efendisi isem Ali onların da efendisidir” ve arkasından bildirdi:“Arkamda iki şey bırakıyorum: Tanrının kitabı ve soyumdan gelenleri . Onlar uzun bir sicimle (bana) bağlıdırlar ve Hüküm Gününe (Kıyamete) kadar ayrılamazlar. Gerçekten, eğer onlara sarılırsanız, asla yolunuzdan sapmazsınız.” (*Sahih Muslim, Vol II, s.230* ve Sünni mezhebinin kurucusu Ahmed İbn Hanbel, *Musnad Alkabir..*) Sonra Ali'ye dönerek, “ya Ali dedi, sen benim kardeşimsin; sen benim halefim, temsilcim ve soyumdan gelen İmamların babasıdır”.

Bu görev tamamlanınca, Kadiri Mutlak'tan şu ayet geldi:

“...Bu gün sizin dininizi mükemmeleştirdim ve üzerinizde lütuf ve keremlerimi tamamladım, size din olarak İslamı seçtim” (Kuran 5, 3) Şu halde İslam, Muhammed'in Davet'inin sürekliliğini gerektiren İmamlık olmadan tamamlanmış olmayacaktı.

Böylece bu, Ali ve onun soyundan gelenlerin sonsuz yaşayan gerçek; onların kendilerinin sonsuz gerçeklik ve Adalet gününün Efendileri olduklarının kanıtı olacaktır. Öbür yandan Ali, İmamlar tahtına doğrudan atanmış bulunan zamanın İmamını tanımlar, Zülfikar ise üstün gücü olan İmamlığı ifade eder. Yani, Hazreti Ali ve evlatları yaşayan İmamlardır ve İmamın gücü de bundan dolayı üstün güçtür.

Tarikatın üçüncü Boyutu: El etek tutma/İkrar verme (el-Bayat).

Biat etme kutsal Kuran'ın aşağıdaki ayetinde belirlenmektedir:

“Sana biat edenler, böylece Tanrıya biat etmiş olurlar; Tanrının eli onların elleri üzerindedir. İkrarını bozan kimse, kendi ruhuna zarar erir. Tanrıya erdiği ikrarda duran kimseye ise, Tanrı büyük bir ödül bağışlayacaktır.”(Kuran 48, 10)

İmamlara saygıya gelince, hiçbir koşul altında vazgeçilmeyen Tanrıya tapınma ile ilişkilidir. Eğer bir inanan Tanrıya tapınır-saygı duyar, ama Peygambere itatsızlık ederse, onun tapınması boşa gidecek ve Peygambere saygısızlığından dolayı cezalandırılacaktır. Daha da fazlası eğer bir kişi Tanrıya ve Peygambere saygılı davranıyor, fakat zamanın İmamına itaatsızlık ediyorsa; uygulamada o kimse Tanrıya da saygısızdır. Ancak, Tanrıya, Peygambere ve zamanın İmamına biatını-ikrarını yerine getiren kimse, Tanrı'nın Kuran'da (48, 10) kendilerine “büyük ödüller vadettiği” topluluğa dahil olanlardan sayabilir.

III. Üçüncü Aşama Hakikat'tır. Bu aşama iki boyuta sahiptir:

Birinci boyut El- Emanet: Bu boyut Kuran'ın aşağıdaki ayeti ile başladı: "Ey inanan, Tanrı ve Resuluna hainlik etme ve bildiğin halde kendi emanetlerine de hiyanet etme." (Kuran 8, 27) Tanrı, peygamber ve zamanın İmamlarıyla ikrarımızı koruduğumuz zaman, bize verilmiş emaneti korumaya

ve emanet aşamasına taşınmaya hazırız demektir. Bundan başka, bizi, ikrarımızın gerekliliklerini yerine getirme ve emaneti korumaya zorunlu kılan Kur'an'da birçok ayetler bulunmaktadır:

“Ey inananlar, anlaşmalarınızın gereklerini yerine getiriniz”(Kuran 5, 1). Güvence, emaneti geri ödeyen, adaklarını yerine getiren inananlarıdır ve onların dualarına-ibadetlerine ilişkin özelliklerdir. Onlar, içinde sürekli kalacakları, mekan bulacakları Firdevs'in (Cennette altıncı bahçe) varisi olan kişilerdir. (Kuran 23; 8, 9, 10, 11)

Bu ayetler, emanetin geri dönüşü ve verilen ikrarın yerine getirilmesinin müminleri Cennete, *Cennet ül Marifet'e* (bilgelik cenneti) taşıyacağını bize kristal parlaklığında açıklıyor. Bu Cennet, içinde yer alan gerçeğin örtüsünün açılmasıdır. Ve İsmaili yazar diyor ki:

“Burada biz, kendisiyle olan ikrarımızı koruyarak Tanrıdan, zamanın İmamında yansıyan *Didar*'ı aracılığıyla bize yardım etmesini dilemekteyiz. Tanrı ile ikrarımızın gereklerine sahiplik yerine getirildi ve emanetlerimizi iyi koruduk; biz zamanın İmamıyla doğrudan konuşacak konumda bulunuyoruz”

Hakikat'in İkinci boyutu El-Tevhid (Tanrısal Birlik) : İsmaililer için gerçek Tevhid, özden (cevherden) rastlantı eseri (tesadüfi) hareket ederek oluşur. Tanrı tanımlanan isimlerin ve konuşulan dillerin ötesindedir. Onun ömrünü ya da ölümsüzlüğünü söyleyemeyiz, çünkü yaş-ömür ve sonsuzluk yaratılmıştır; onları yaratan Tanrıdır. Bu, tümdengelim yöntemi (nedenlerden sonuca ulaşma) aracılığıyla anlaşılamiyan ve duyumlardan herhangi biri ile farkedilemiyen tanrısal gerçekliktir. Onu bu denli önemli yapan varlığının yer aldığı sınırların bilinmemesidir. Tamam ya da eksik, mükemmel ya da mükemmel olmayan yaratıklarla onu karşılaştırarak, bir ruha (cana) sahibolduğunu da söyleyemeyiz. Onun bir bedeni, gölgesi ya da imajı yoktur ve aslı ya da tamamlayıcısı da yok; bütün isim ve sıfatların, tanımlamaların ve diğer bütün şeylerin üzerindedir. Fakat Tanrı bize, her çağ ve her zaman içinde görülebildiği ve varolduğu için tapınılacak mekanları olan örtüsünü gösterir. Bu örtü zamanın İmamı, zamanın velisidir.

Burada biraz Kaygusuz Abdal'ın Pendname'sinde söylediklerine kulak verelim:

“Ariflerin gecesi Kadir, gündüzü de bayramdır. Zira onun arkadaşı Tanrı (Hakk) olur, Cebrail'in söylediğini neylesin? Gel şimdi sen dahi akl-ı maaş'ın işitmediği sözlerden, Cebrail ve anın görmediği yüzlerden nazar al.”

Kaygusuz Abdal, Batını tasavvufta, yani Alevi inanç felsefesindeki 'Tanrıdostu', yani 'Veli'nin, dolayısıyla İmam Ali ile başlayan Velâyet makamının, Nübüvvet (Peygamberlik) makamıyla eşit olduğunu; daha da ileri giderek velilerin peygamberler gibi bir meleği (Cebraili) de aracı koymadıklarını vurguluyor. İmamın yerine Veli'yi ya da arif ve bilgini koyabilirsiniz. Kaygusuz sürdürüyor:

“Bilesin ki (Mî-dâni),, bir saat bilgin ve arifin sohbetine girip mest olmak, [S. 43] bin yıl kendi başına ibadet ve riyazet kılmaktan yeğdir. “Kavlulu Taala (Yüce Allah buyurur ki), ve İnne yevmen inde Rabbike ke elfi senetin mimma te’uddun (Muhakkak ki, Tanrının nezdinde bir gün, sizin sayılarınızla bin yıl gibidir: Kur’an, XXII, 47)” Ve Peygamber de buyurmuştur ki: “Cezbetun min cezabati’l Hakkı tuvazi ameli’s sakaleyn (Tanrının kula olan cezbesi iki cihan halkının amellerine denktir)” Bilgin ve arif (dânâ ve ârif) sohbetine girmeyen bir kimsenin maksatlarına ermesi mümkün değildir.”

Kaynak olarak verilen Kur’an ayeti ve Hadis’in açıklanan zahiri anlamları değil, tevil yorumu, yani içsel-batını anlamıdır bu; görüldüğü gibi ‘bilgin ve arif insan’ Tanrı ile eşleştirilmiş ve onların katında sohbe katılmak, mest olup kendinden geçmek bin yıllık ibadete denk sayıldığı gibi, iki cihan halkının işlediği tüm iyiliklere de eşittir.)

Dördüncü aşama Marifet-İrfan (Gerçek bilgi)

Bu aşamayı, kendi bütünlüğü içinde aşağıdaki Kuran ayetinin ruhunu kabul ettiğimiz takdirde anlayabiliriz.²⁸ “Tanrı yerin göğün ışığıdır, onun ışığı içinde lamba bulunan bir niş gibidir ve lamba bir cam fanus içindedir, fanus sanki parıldayan bir yıldız gibidir; o (ışık) kutsal bir ağaçtan tutuşturulmuştur; ne doğunun ne de batının (olan) tek zeytin ağacıdır ki ondan çıkan yağ, ona ateş dokunmadığı halde kendi içinden ışık üzerine ışık (verir). Allah sevdiği kimseye ışığını götürür ve Tanrı insanlar için (işte böyle) temsiller getirmektedir. Tanrı herşeyi bilir.(Kuran 24, 35) Bu ayet, bazı şeyleri sözel açıklamalarla, kelimesi kelimesine anlatmak olanaklı değildir, yani simgeseldir ve mecazi anlamlar yüklüdür. Marifet sevgi ve mutluluk mertebesidir, yani *Cennet el-Maarifa* (bilgi cenneti). Tanrının ödülü ve kutsaması olan gerçeği doğrudan görmenin semeresi, en güzel ve gerçek insan sevgisini sunabilir. Bu uygulamalı dualarla ve bilgi kazanma aracılığıyla yapılmış dualarla gerçekleşebilir. Bilgi kazanma yoluyla tapınmalar ise aşağıdaki yedi kural yardımıyla uygulanır. Bunlar Marifet aşamasının boyutlarıdır:

1. Tanrı-Evren Birliği

Tanrı ve tüm evren, birbirinden ayrılmaz bir varoluş, tek mecudiyettir. Tanrının varlığı, insanın eylemli varlığıdır; yani insan varlığı tarafından karşılıklı tamamlanan güç içindeki varoluştur. Varoluşun bu iki bandı arasındaki halkanın kurulması o gücü oluşturur, çünkü bu halkanın saptanması gerçek Tanrısal Birlik, yani Tevhid bilgisidir.

2. İnsanın Büyüklüğü

İsmaili öğretisi, yaşamın insanın varoluşuyla başladığına inanır ve onaylar; bu inanç herşeyin eksenini insan yaptı. Bu, daha önce adı sözünü ettiğimiz *İhvan as Sefa*'dan alınan aşağıdaki sözlerde daha iyi vurgulanmaktadır: “Ey insan! İçinde Büyük Evreni (*makro kosmos*) taşıırken, küçük bir şey olduğunu mu düşünüyorsun?”

3. İnsan Kardeşliği

İsmailizm inancı bütün insanlığa açıktır ve dindarlık bir insanın diğer insanlarla kurabildiği ilişkiler ölçüsü içinde düşünülür. Muhammed Peygamber "Bütün yaratıklar Tanrının halkıdır. Onu sevenler halklarına en yararlı olanlardır" demektedir.

4. Dinin Gelişimi

İsmaili öğretisi, her yerde ve her çağda İnsan toplumuna hizmet etmek için araştırma kurallarına göre, uyumlu metinler hazırlamayı amaçlar. İşte bu, gerçek hoşgörülük ve evrimdir.

5. Dinler Birliği

Eski ve çağdaş dinsel öğreti ve felsefeler İsmaili inancı içerisinde ortak bir paydada buluşurlar, çünkü bu inancın etkinlik alanında bütün mezhepler, inançları ve fikirler için yer bulunmaktadır..

6. Örnek alınacak Yolgöstericilik (Rehberlik)

İsmailizm'de, daha iyi daha mükemmele doğru ulaşma çabası gösterilirken, kuşkusuz iyi örnekler oluşturma yöntemiyle yapılan eğitim-öğretim gerektirir. Bir bütün olarak onlar (İsmaililer) toplum yararına kendi bireyselliklerini yenmek durumundadırlar.

7. İnsan Sevgisi

Muhammed Peygamber buyurmuştur ki "hiçbir insan, kendisi için arzu ettiklerini başkaları için arzu etmedikçe, gerçek bir mümin değildir". Bu mutlak sevgidir, herhangi bir ödülü ve geri dönüşü olmayan bir sevgi; içinde inancın tamamlandığı bir sevgi. Sevgideki sonsuz mutluluk, yer ve gökler kadar geniş olan cennettir. Bu Cennet, *Cennet el Maarifa*, yani muhabbet, bilgi, sevgi ve didar cennetidir....

Sonuç Çıkarılma ve Bazı Karşılaştırmalar

Dr.Hodr Hamavi'nin İsmaili öğretisi, inanç ve tapınmaları üzerindeki açıklamaları burada sona eriyor. Görüldüğü gibi son olarak geline Marifet aşamasının yedinci kuralıyla, sevgide tamamlanan inanç bütünlüğünde sonsuz mutluluğa ulaşmak amaçlanmaktadır. Bu sonsuz mutluluk ise yer ve gökler kadar geniş olan muhabbet, bilgi, sevgi ve didar (sevgilinin yüzü) cennetidir. Bu cennet yeryüzüdür, birlik olmaktır; kadın erkek eşitliğinde Cem olmaktır; çünkü Alevi öz inancında "Ceme katılmak cennete girmektir. Cemdeki erkekler gılman, bacılar huridirler". Rahmetli aşık Hüdai tek bir dizayle özetlemiştir: "Sevgi bizim dinimizdir, başka dine inanmayız".

Birbirleriyle güncel selamlaşmalarında bile, hatta telefonda "aloo!" yerine , "Ya Ali Meded!" diyerek Ali'yi yardıma çağırarak Nizari İsmaililerin yeni Anayasası, 13 Aralık 1986 tarihinde, İmam ailesi üyelerinden oluşan "Anayasa Görüşme Komitesi" tarafından yeni değişikliklerle Cenova'da hazırlanmış. "*Şia İmami İsmaili Müslümanları Anayasası*" adıyla İmam tarafından imzalanıp onaylanmıştır. Bu arada İsmaili Bayrağı, tanımlanarak resmileştirildi ve yeni Anayasa'ya Alamut İsmaililerin "Büyük Kıyamet" dönemi kitabı olarak bilinen

e 1200 yılında Kuhistan baş *Da'si* Abu İshak tarafından yazılmış *Haft-ı Bab-ı Baba Seyyidna*'dan şu küçük paragraf aktarıldı:

“Bütün İmamlar Mevla-na (Efendimiz) Ali'dir ve hepsi de birdir. Eğer o bazan genç, başka bir zaman yaşlı ya da çocuk olarak ortaya çıkıyorsa bu, dünyanın ve insanlığın düzenini sağlamak içindir. Muhammed Mustafa, Ali İbn Abi Talib'in -Tanrı onun yüzünü güzelleştirsin- Kıyamet Gününde, tek eliyle Kıyamet sancağını kaldıracağını söyledi.”

Son paragrafın birinci ve ikinci cümlesinde belirlenen ilke, Aleviliğin bütün kollarının, genel adıyla Heterodoks İslamın en önemli inanç ilkesidir. Veliliğin ya da İmamlığın ilk temsilcisi Ali olduğu gibi, onun soyundan gelenler de Ali'nin temsilcisi olarak “Ali donunda zuhur eden” kutsal kişidir ve tanrısız saygı görür. Anadolu Alevileri de Hacı Bektaş Veli'de ve hatta Şah İsmail Hatayi'de Ali'nin zuhur ettiğini, görünüm alanına çıktığına inanmış; zamanın velisi ya da İmamını Ali'yle eşleştirip, kendilerini de onun (Ali'nin) Salman'ı olarak görmüşür, görmektedirler.

Anadolu Alevi-Bektaşî ozanları gibi İsmaili *Dai* ve ozanlarının da Ali ve Ali tanrısallığı üzerine yüzlerce şiirleri bulunmaktadır. Hind dilinin (Urduca) çeşitli diyalektlerinde (Pencabi, Gucerati vb.) yazılmış bu şiirlere *Ginan* adı verilir ve tapınma törenlerinde *gucerat* üslubunda bestelenmiş bu özel şarkılar (*Garbi'ler*) çalınıp söylenir. Aşağıda beş beyitlik *Ginan* örneği veriyoruz. 14.yüzyılın büyük İsmaili *Da'si* ve Pencabi halk ozanı, çoğu kez Şemseddin Tebrizi ile karıştırılan Multanlı Pir Şemseddin Sebzavari'ye (Ö.1356) aittir. İsmaili Websitesi'nden alarak, içinde Arapça ve Farsça sözcüklerin bulunduğu aslı ile birlikte verdiğimiz *ginan*'ı Fransızcadan çevirdik:

Hak tu(n) paak tu(n) baadshaah
maher baan bee Ya Ali tu(n)hi tu.....1

*Sen Haksın, sen paksın ey Yüce Padişah
Şefaathısın ya Ali, sen teksin Ali!*

Rab tu(n) rahemaan tu(n)
ya ali aal akhar kazi tu(n)hi tu.....2

*Koruyucu sen, bağışlayıcı sen
Evel, ahir hakim sensin ya Ali, sen teksin Ali!*

Te upaayaa te nipaayaa
sirjann haar ya ali tu(n)hi tu.....3

*Sen ki bizi yarattın, biçim verdin
Yaratansın sen ya Ali, sen teksin Ali !*

Jal thal mull mandal haar naa
ya ali hukam teraa bi tu(n)hi tu.....4

*Suları, karaları ve Evreni birbiri ardısıra
"Kün" deyip yaratan da sensin ya Ali, sen teksin Ali!*

Teri dostee me boliyaa peer shams
me bandaa teraa bi tu(n)hi tu.....5

*Pir Şems dost sevgisini böyle zikretti
Senin kulunum ya Ali, sen teksin Ali!
(Bu Ginan, İsmaili Çocuk korosu ve bir kadın sanatçısından dinletildi.)*

Alevi ozanı *Sefil Ali* de İmam Ali'nin sahip olduğu hikmetin sırlarını şöyle açıklıyor *

Şah-ı Merdan cûşa geldi sırrın aşikâr eyledi
Yağmuru yağdıran benim diye Ömer'e söyledi
Ol dem şimşek *yalap oldu* yedi semâ gürlendi
Hem sâkidir hem bâkidir *nur-u Rahman'*ım Ali

Ömer vardı ol Muhammed katına eyledi beyan
Ali'mi dir ya Muhammed *arş-ı Âla'*da gürleyen
Çark-ı Gerdûn elindedir sırr-ı hikmet söyleyen
Hem sâkidir hem bâkidir *nur-u Rahman'*ım Ali

Ol Muhammed buyurdu ki yektir Ali bir dedi
Huvel evvel huvel ahir her şeye kadir dedi
Ali'ye *şek getirenler* mutlaka kafir dedi
Hem sâkidir hem bâkidir *nur-u Rahman'*ım Ali

"Kün" deyince vareyledi onsekiz bin âlemi
Hem yazandır hem bozandır *levh-i mahfuz* kalemi
Dertlilerin dermanıdır yar elinin merhemi
Hem sâkidir hem bâkidir *nur-u Rahman'*ım Ali

"*Lahmike lahmi*" buyurdu "*cismim Ali demmike*"
"Ali benim vechim" dedi *Zülcelâl-ı rabbike*
Hükmi bâki adîlham(!)dir ve lailahi gayrûke
Hem sâkidir hem bâkidir *nur-u Rahman'*ım Ali

Sefil Ali akıl ermez hikmetine Ali'nin
Sarraf olan kıymet biçer *gevherine lâlinin*
Aşıka mâşuk göründü aklın aldı delinin
Hem sâkidir hem bâkidir *nur-u Rahman'*ım Ali

yalap oldu : parıldadı
sâki : (burada) kevser şarabı sunan veya özündeki tanrısal ışığı saçan
bâki : sonsuza dek
nur-u Rahman : Acıyan-Esirgeyen (Tanrının) ışığı
Kün : Ol!
arş-ı Âla : Göğün en yüksek (9.)katı
Çark-ı Gerdûn :Dönen gökler ya da dönen devran
Huvel evvel huvel ahir:Öncesi O, sonrası O'dur.

şek getiren : şüphe duyan, kuşkulanan
levh-i mahfuz :Tanrının insanların kaderini üzerine yazdığına inanılan gizli levha.
Ya Ali Lahmike lahmî cismûke demlike demmî (Hadis'in tamamı):'Ya Ali etin
etimden, cismimden, kanın kanımdan'dır.
Zülcelâl-ı rabbike : Tüm yüceliklere sahip olan Rab, Tanrı
Hükmi bâki adîlham(!)dir ve lailahi gayrûke :Yargısı adil ve sonsuza kadardır ve gayri
Tanrı yoktur.
gevherine lâlinin : kırmızı renkli değerli taşın özüne, onun cevher değeri olup
olmadığına...

* Sefil Ali'nin bu güzel nefesi de Feyzullah Çınar'ın sesinden dinletildi.